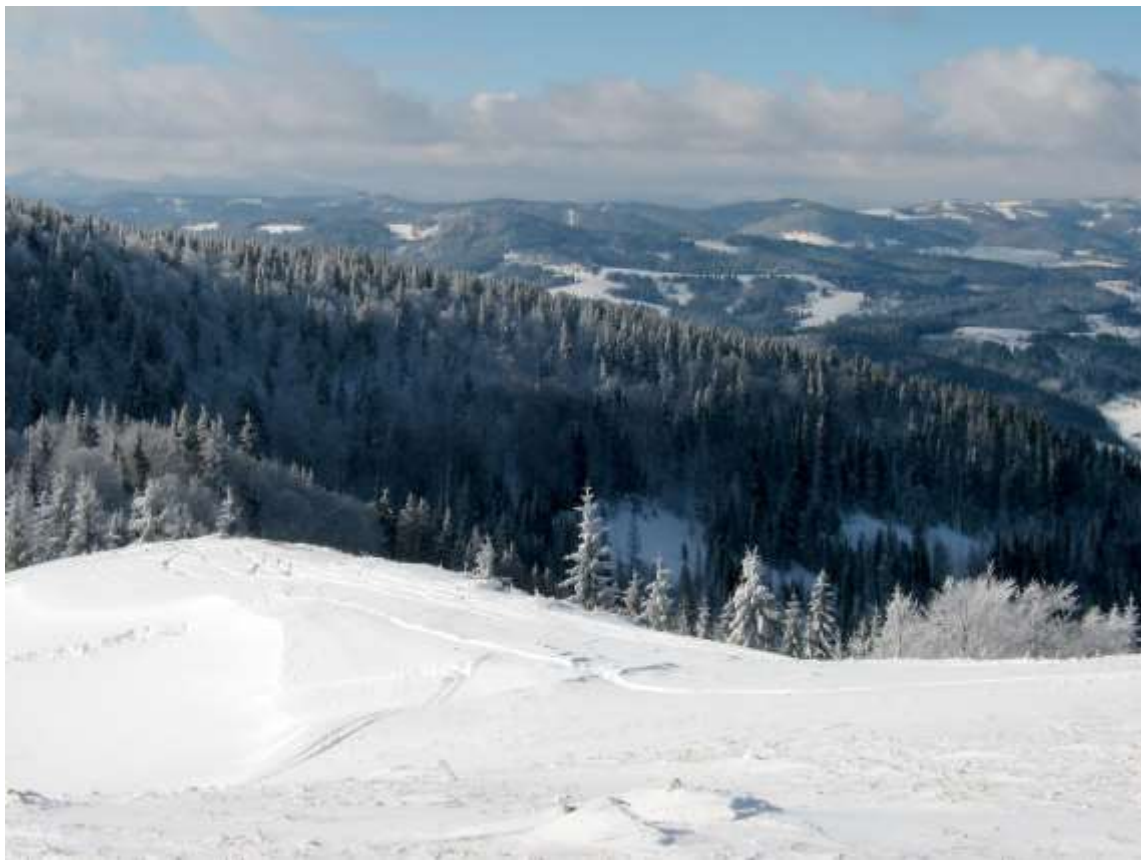

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С. СКОВОРОДИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН І ГЕОГРАФІЇ
ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "ХАРКІВСЬКИЙ ОРГАНІЗАЦІЙНО-
МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ТУРИЗМУ"**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(28 лютого - 1 березня 2023 р., м. Харків)**

**Харків
2023**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди
Кафедра суспільно-економічних дисциплін і географії
Обласний комунальний заклад
«Харківський організаційно-методичний центр туризму»**

ГЕОГРАФІЯ ТА ТУРИЗМ

**Матеріали VI Всеукраїнської
науково-практичної Інтернет-конференції
Харківського національного педагогічного університету
ім. Г.С. Сковороди
(28 лютого - 1 березня 2023 р., м. Харків)**

**Харків
2023**

УДК: 338.48:911: 322: 314.1: 37:502:551:63: 504:379.852:811

Редакційна колегія:

О.О. Ніколаєнко – д.і.н, професор кафедри історії України Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

О.О. Зеленько - к.е.н, доцент, завідувач кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

Ю.І. Муромцева – к.е.н., доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.

С.В. Некос – к.г.н, доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

П.І. Лоцман – к.г.н, доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди;

В.Д. Холодок – к.наук з держ управління, директор обласного комунального закладу "Харківський організаційно-методичний Центр Туризму";

Т.Г. Гуцан – к.п.н., доцент кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

Т.С. Коптева – доктор філософії зі спеціальності 103 Науки про Землю, викладач кафедри суспільно-економічних дисциплін і географії Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

*Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
протокол № 3 від 15.03.2023*

Географія та туризм: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (28 лютого - 1 березня 2023 р., м. Харків) / за заг. ред. Муромцевої Ю. І. Харків: ХНПУ ім.Г.С.Сковороди, 2023. – 684 с.

У збірнику представлено матеріали, присвячені актуальним питанням сучасної географічної науки та туризмознавства.

Розглянуто освітні тенденції у галузях географії та туризму, проблеми природничої географії, висвітлення реалізації Сталого розвитку в екологічній, економічній та соціальній сферах, розглянуто питання про стан і розвиток туризму в світі та Україні, перспективи післявоєнного відновлення і використання туристичних ресурсів, природної та культурно-історичної спадщини України.

Для викладачів, аспірантів, магістрів, студентів вищих навчальних закладів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, галузевої термінології, наявність плагіату, імен власних та інших відомостей.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди, 2023

І. В. Чайка ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЦЕ-ТУРИЗМУ ТА ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЯ.....	511
І. О. Остапчук, К. С. Лазарєва ТУРИСТИЧНІ КВЕСТИ. УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	515
Розділ 6. Рекреаційно-туристичний потенціал України та його відновлення і використання	
С. В. Міхелі ПРИРОДНИЙ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ.....	524
Б. Д. Кіндратюк ДЗВОНИ ТА ДЗВІНИЦІ В АРЕАЛІ КАРПАТ І ПРИКАРПАТТЯ: РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ.....	535
М. П. Мальська, О. М. Гаталяк, Н. М. Ганич СУЧАСНИЙ ХАРАКТЕР ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ІСТОРИЧНИХ МІСТ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	547
О. С. Гончарова ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ТА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ СЕЛИЩА СТАРИЙ САЛТІВ: ПРОБЛЕМИ, МОЖЛИВОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	556
В.В. Мендерецький, У.І. Недільська, М.В. Марущак ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НІГІНСЬКОГО РЕГІОНУ (КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ РАЙОН, ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	562
О. Ф. Гелевера РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОЕКТОВАНОГО ЧОРНОЛІСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ	570
І. М. Нетробчук ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В РОЖИЩЕНСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	580
Л. Б. Альтгайм ЗНАЧЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ У ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКСКУРСІЙНИХ ПОСЛУГ.....	584
І. Р. Кузик, Р. В. Фентон, К. Р. Флінта ОЦІНКА ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЕЛИКОБЕРЕЗОВИЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	592
Ю. І. Жук РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ: ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА ПРОГНОЗИ.....	601

туристичного ринку Тернопільської області. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 3(1). С. 126-130.

3 Альтгайм Л.Б. Теоретичні особливості організації і технології надання екскурсійних послуг // Вісник львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2016. Випуск 40. С. 3–11.

4. Інформація про КП «Туристично – інформаційний центр міста Тернополя». URL: <https://ternopilcity.gov.ua/komunalni-pidприємства/kptmr/komunalne-pidприємство-turistichno-informatsiynyi-tsentr-mista-ternopolya/> (дата звернення: 21.02.2023).

5. Про схвалення проекту змін до програми розвитку туризму в Тернопільській області. URL: <https://oda.te.gov.ua/npas/pro-shvalennya-proyektu-zmin-do-programi-rozvitku-turizmu-v-ternopilskij-oblasti-na-2021-2025-roki><http://oda.gov.te.ua/main/ua/catalog/item/85246.htm> (дата звернення: 22.02.2023).

УДК 338.487 (477.84)

*Ігор Романович Кузик,
доктор філософії (PhD), асистент кафедри
геоекології та методики навчання екологічних дисциплін,
Роман Васильович Фентон, аспірант географічного факультету,
спеціальності 103 Науки про Землю
Катерина Романівна Флінта, студентка
географічного факультету, спеціальності 101 Екологія
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка, м. Тернопіль*

ОЦІНКА ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЕЛИКОБЕРЕЗОВИЦЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Однією із актуальних проблем сучасної урбоекології та рекреаційної екології є забезпечення мешканців міст зонами відпочинку та збільшення

просторового комфорту. Безперечно, що в умовах міста організувати додаткові зони відпочинку, окрім парків, скверів і бульварів доволі складно. У такому випадку активно залучаються приміські території. Великоберезовицька селищна громада безпосередньо межує із містом Тернопіль та виконує функцію спального передмістя. Наявні природні рекреаційні зони громади привертають увагу мешканців міста Тернопіль, які частко їздять сюди на короткотривалий відпочинок. Така популярність приміських територій особливо зросла в умовах пандемії та військового стану. Велика кількість внутрішньо переміщених осіб, які оселилися у Тернополі та Великоберезовицькій громаді активно проводять вільний час у лісі, на природних угіддях вздовж долини річки Серет. Тому виникає необхідність дослідити стан природних рекреаційних ресурсів та екологічно допустиме їх навантаження (ємність) в межах приміської Великоберезовицької територіальної громади.

Метою нашого дослідження є оцінка природно-рекреаційного потенціалу Великоберезовицької територіальної громади, визначення рекреаційної ємності природних комплексів та обґрунтування їх раціонального використання.

Природно-рекреаційний потенціал приміських зон і територіальних громад досліджували Біла Т. [1], Божук Т. [2], Фесюк В.О, Мороз І.А. [11] та інші. Підходи до оцінки рекреаційного потенціалу озелених приміських територій висвітлено у публікаціях Кучерявого В.П. [6]. Природні рекреаційні ресурси Тернопільщини вивчали Царик Л., Чернюк Г. [12]. Водним рекреаційним ресурсам та перспективам їх використання присвячені публікації Новицької С.Р. [8]. Особливості рекреаційного лісокористування у Тернопільській області досліджували Питуляк М.Р., Питуляк М.В. [10]. Рекреаційну роль лісів комплексної зеленої зони міста Тернопіль вивчав Кузик І. [5], оцінку природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади і її приміських територій проведено у дослідженнях Царика Л.П., Кузика І.Р., Царика П.Л. [13, 14].

Під природно-рекреаційними ресурсами розуміють чинники, речовини і властивості компонентів природного середовища, які володіють сприятливими для рекреаційної діяльності якісними та кількісними параметрами і служать або можуть послужити для організації відпочинку, туризму, лікування і оздоровлення людей [1]. Відповідно, природно-рекреаційний потенціал – це властивості і чинники компонентів природного середовища, які можуть бути використані для організації відпочинку, туризму, лікування та оздоровлення людей.

Природно-рекреаційні ресурси передусім охоплюють території природно привабливі. Вони виконують важливі функції із відновлення фізичних і психічних сил, контакту з природою для мешканців міста шляхом зміни середовища перебування, спортивних і рекреаційних занять, піших і велосипедних мандрівок. Насамперед, це стосується територій, які розташовані поблизу водних об'єктів (рік, озер, водосховищ, ставків тощо). Великою популярністю користуються території, зайняті лісовими масивами.

Рекреаційній оцінці підлягають території, які за властивостями природного середовища, призначенням і станом ландшафтів можна розглядати як потенційні ресурси рекреації та оздоровлення. Важливе значення для організації приміського відпочинку мають землі рекреаційно-оздоровчого призначення. Це пов'язано із наявністю на цих територіях природних та природно-соціальних умов, що здатні забезпечити рекреаційні потреби населення. До таких територій можна віднести земельні ділянки дачних поселень та садівничих товариств, оскільки їх первинне призначення відповідає функції відпочинку [1].

Великобerezовицька територіальна громада (ТГ) Тернопільського району розташована у центральній частині Тернопільської області, межує із південними околицями обласного центру міста Тернопіль (рис. 1). До складу громади входять 12 сіл: Буцнів, Велика Лука, Йосипівка, Лучка, Мар'янівка, Мирюлівка, Мишковичі, Настасів, Острів, Петрики, Серединки, Хатки та центр громади – селище Велика Березовиця [3].

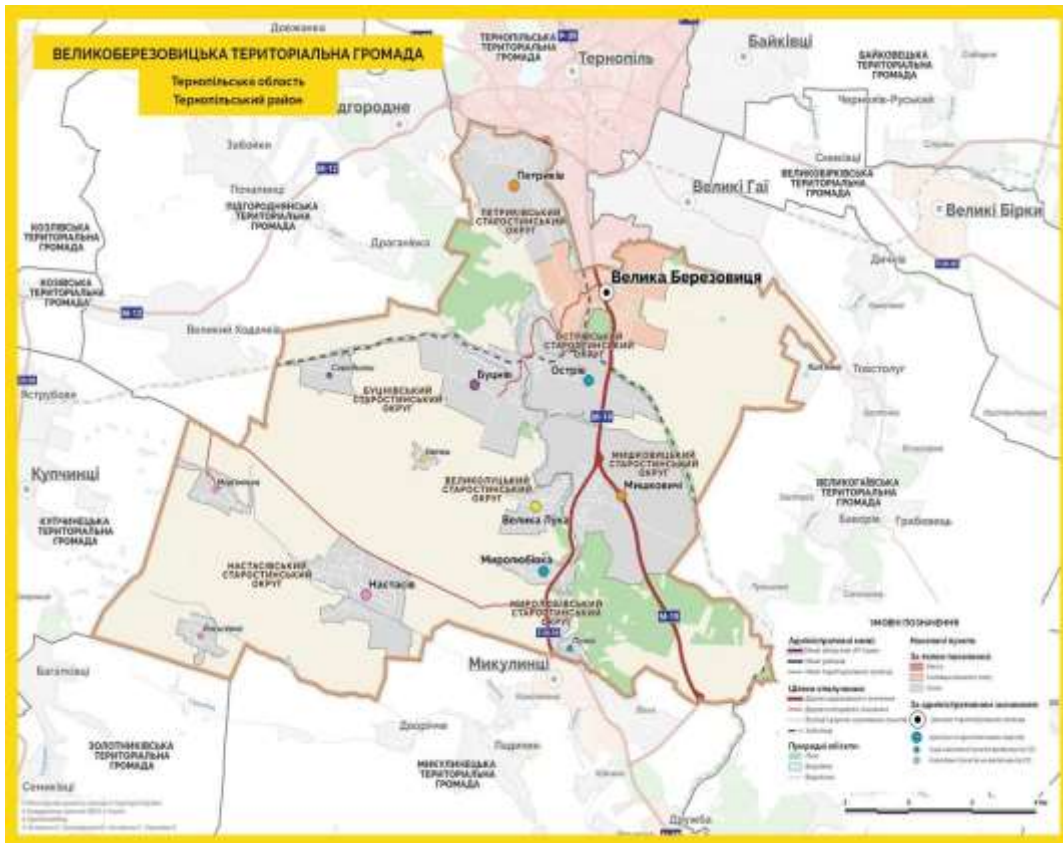
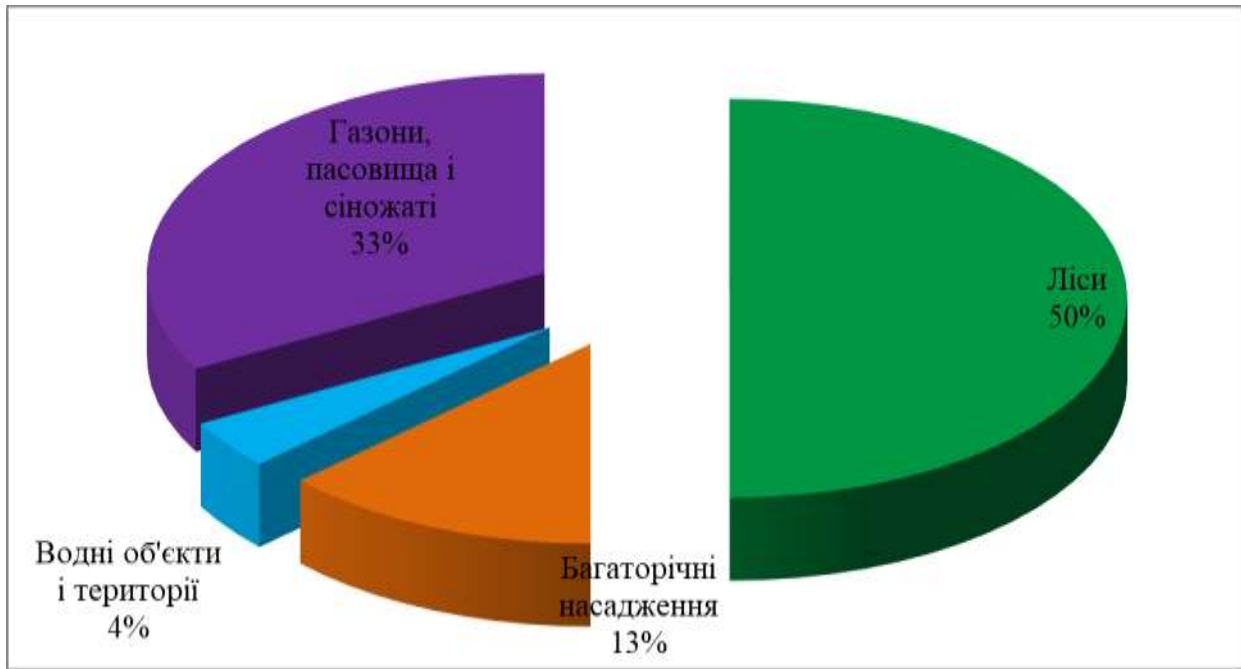

Рис. 1. Великоберезовицька територіальна громада [7]

Великоберезовицька громада межує: на півночі – із Тернопільською ТГ, на сході – із Великогаївською ТГ, на півдні – із Микулинецькою ТГ, на заході – із Купчинецькою та Золотниківською громадами і на північному-заході – із Підгороднянською ТГ. Загальна площа Великоберезовицької територіальної громади станом на 1 січня 2023 року становить 20 тис. га, чисельність населення 23 174 особи [3]. У структурі землекористування переважають сільськогосподарські угіддя – 82,5%, розораність громади – 67,5%, лісистість – 13%, частка забудованих земель складає 6,5%.

Структуру природно-рекреаційних ресурсів Великоберезовицької ТГ (рис. 2) формують ліси – 2555 га, газони, пасовища і сіножаті – 1700 га, водні об'єкти і території – 200 га та багаторічні насадження – 700 га. Загалом площа природно-рекреаційних ресурсів Великоберезовицької ТГ складає 5155 га, що становить близько 26% території громади.

Рис. 2. Структура природно-рекреаційних ресурсів Великоберезовицької ТГ

Основну частку природно-рекреаційних ресурсів Великоберезовицької громади становлять ліси. Лісові масиви в межах адміністративних територій відіграють важливе рекреаційне значення. Їх якісною ознакою є готовність до масового відпочинку, що досягається відповідними пристосуваннями території, досить густою алейною мережею, використанням малих архітектурних форм тощо [1]. У структурі землекористування Великоберезовицької громади, частка лісовкритих земель складає 13%. Площа лісових масивів у межах громади становить 2555 га.

Ємність території для умов організації відпочинку у лісі розраховується за формулою:

$$D = T \times L \times 0,5 \times 1000 / 100 \times H \times M \quad (1)$$

де D – це частка рекреаційної ємності території лісу (осіб), T – площа лісу для організації відпочинку (км^2), L – лісистість території (%), $0,5$ – коефіцієнт, який враховує необхідність організації зелених зон міста, H – норма необхідності рекреаційних територій для 1 тис. мешканців міста (2 км^2), M – коефіцієнт, який враховує розподіл мешканців міста для відпочинку у лісі та біля водойм (для міських поселень помірного клімату $M=0,3$) [6].

Відповідно, рекреаційна ємність лісів Великоберезовицької ТГ становить:

$$D = 25,5 \times 13 \times 0,5 \times 1000 / 100 \times 2 \times 0,3 = 165\,750 / 60 = 2762 \text{ особи}$$

Таким чином, за результатами проведених розрахунків, встановлено, що рекреаційна ємність лісів Великоберезовицької ТГ, площею 25,5 км², складає 2762 особи. Тобто, одночасно у лісах Великоберезовицької громади може відпочивати лише 12% її мешканців. А якщо ще врахувати відвідувачів із міста Тернопіль, то можна зробити висновок, що ліси Великоберезовицької громади зазнають значного рекреаційного навантаження.

Окрім відпочинку в лісах чи на водоймах популярністю у приміських територіях користується відпочинок у дачних зонах, садово-городніх ділянках тощо. Ємність території для організації заміської сільськогосподарської діяльності із врахуванням можливості виділення земель, на яких планується проведення сільського господарства, розраховується за формулою:

$$D_{сг} = T \times E \times 1000 / \Pi \quad (2)$$

де $D_{сг}$ – це ємність території придатної для організації сільського господарства у заміській зоні (осіб), T – площа території придатної для ведення сільського господарства (га), E – коефіцієнт, який враховує можливість використання сільськогосподарських земель заміської зони (0,3), Π – орієнтовний показник, який відображає потребу 1 тис. мешканців міста у землях сільськогосподарського призначення (1250) [6].

Оскільки дачні та садово-городні ділянки відносяться до природно-рекреаційних ресурсів приміської зони [1], а їх первинним функціональним призначенням є відпочинок та оздоровлення, значна частина тернополян і мешканців Великоберезовицької громади проводить свій вільний час саме на таких територіях. Відповідно до розрахунків за формулою 2, ємність території Великоберезовицької громади, придатної для організації сільськогосподарської діяльності становить 4560 осіб.

Значно підвищує рекреаційну привабливість адміністративних територій, наявність об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Особливо це стосується розвитку еколого-пізнавального, культурологічного, спортивного (кінного,

велосипедного, лижного) та кваліфікованого видів туризму [1]. Проте, заповідність території Великоберезовицької громади становить лише 0,02%, площа земель природно-заповідних об'єктів складає 3,2 га [9]. В громаді створено 8 територій та об'єктів ПЗФ (табл. 1), найбільшим з яких є Настасівський дендрологічний парк площею 2 га.

Таблиця 1

Об'єкти і території ПЗФ Великоберезовицької громади

Назва об'єкту ПЗФ	Категорія	Площа, га
«Настасівський»	Дендрологічний парк	2,0
«Скупчення кристалів кальциту у с. Лучка»	Геологічна пам'ятка природи	0,1
«Дуб звичайний (8 дерев)»	Ботанічна пам'ятка природи	0,1
«Джерело Божої любові»	Гідрологічна пам'ятка природи	0,03
«Джерело Пресвятої трійці»		0,23
«Острівське джерело		0,12
«Миролюбівське джерело»		0,3
«Озерце «Безодня»		0,32

Отож, в ході проведеного дослідження встановлено, що природно-рекреаційний потенціал Великоберезовицької ТГ, в основному формують ліси та інші природні угіддя (пасовища і сіножаті, багаторічні насадження, землі під водою тощо). Відповідно до проведених розрахунків, рекреаційний потенціал лісів Великоберезовицької громади становить 2762 особи; рекреаційна ємність територій придатних для ведення сільського господарства – 4560 осіб. Таким чином, потенціал природно-рекреаційних ресурсів Великоберезовицької громади складає 7322 особи. Доволі низькою є заповідність громади (0,02%), 8 об'єктів ПЗФ загальною площею 3,2 га, не створюють жодних передумов для розвитку екологічного туризму. Тому з метою раціонального використання

природних рекреаційних ресурсів територіальної громади, збільшення ємності досліджуваної території для відпочинку та рекреації, необхідно збільшувати площу природоохоронних територій, створювати нові об'єкти ПЗФ, особливо на гідрологічних об'єктах (ставки, долини і витоки річок тощо).

Література:

1. Біла Т. Аналіз природно-рекреаційного потенціалу приміської зони Львова. Вісник Львівського ун-т. Серія географічна. 2013. Випуск 46. С. 28–36.

2. Божук Т. Підходи до оцінки урбанізованих територій (на прикладі природних рекреаційних ресурсів міста Тернопіль). Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка Серія: географія. 2021, №1 (випуск 50), С. 141-147.

3. Децентралізація. Офіційний сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua> (дата звернення 20.12.2022).

4. Кузик І. Рекреаційна роль лісів комплексної зеленої зони міста Тернопіль під час карантину населення. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2020. №1 (48). С. 163-171. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.1.19>

5. Кузик З., Кузик І. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Копичинецької міської територіальної громади. Вісник Тернопільського відділу Українського географічного товариства. 2022. №6 (випуск 6). С. 47-51.

6. Кучерявий В. Озеленення населених місць. Львів: Світ, 2005. 456 с.

7. Міністерство розвитку громад та територій. Адміністративно-територіальний устрій України. URL: <https://atu.decentralization.gov.ua/#karta> (дата звернення 02.12.2022).

8. Новицька С. Водні рекреаційні ресурси: еколого-географічний аналіз і оцінювання. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2007. №1. С. 158-167.

9. Офіційний сайт Управління екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА. Мережа природно-заповідного фонду. URL:

<https://ecology.te.gov.ua/prirodno-zapovidnij-fond/merezha-pzf/#1-merezha-pzf>

(дата звернення 02.01.2023).

10. Питуляк М., Питуляк М. Особливості рекреаційного лісокористування в Тернопільській області. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія, 2017, №2. С. 185-190.

11. Фесюк В.О., Мороз І.А. Рекреаційне використання об'єктів комплексної зеленої зони м. Луцька. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі. Збірник наук. праць. Луцьк-Світязь: РВВ ЛуцНТУ. 2015. С. 142-145.

12. Царик Л., Чернюк Г. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки та аналізу (на прикладі Тернопільської області). Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 188 с.

13. Царик Л.П., Кузик І.Р., Царик П.Л. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference. Cambridge-Vinnitsia, 2022, С. 372-377.

14. Царик Л.П., Царик П.Л., Кузик І.Р. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу приміської зони міста Тернопіль. Географія та туризм: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. За заг. ред. Лоцмана П. І. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2021. С. 54-61.